

**VILTVÅRD FÖR ETT
RIKARE LANDSKAP**

PREDATORKONTROLL - JAKT OCH FÅNGST

PREDATORKONTROLL, JAKT OCH FÅNGST

Begreppet viltvård inbegriper även predatorkontroll. Åtgärderna riktas i första hand mot räv, grävling, kråkfåglar, mård, mink och iller. Förr var skinnpriserna en viktig drivkraft för jakten på smårovdjur. I dag sker jakten och fångsten i huvudsak i viltvårdssyfte och för att värna om den biologiska mångfalden.

För att predatorkontrollen ska bli tillräckligt effektiv måste vanlig jakt med skjutvapen kompletteras med fällfångst. På Naturvårdsverkets hemsida kan du hitta alla godkända fällor med ritningar och mått. Fångstredskap som används ska, vare sig de är gillrade eller inte, väderbeständigt märkas med typbeteckning samt med användarens namn, adress och telefonnummer.

Tänk också på att predationens omfattning också beror på tillgången till skydd. För att gynna viltet maximalt bör därför all predatorkontroll kombineras med att skapa skydd för viltet.

RÄV

Rödräven är vårt dominerande markrovdjur och finns i hela landet. Den har ett brett bytesregister och god anpassningsförmåga. Räven har stor inverkan på övriga småviltarter. Forskning har visat att 90 procent av rådjurskiden överlever på räv-tomma marker. På marker med normalstor rävstam sjunker överlevnaden till 20-40 procent. Vid ett experiment med utsatta harar blev tio av tolv tagna av räv inom loppet av bara några dagar.

Man kan med framgång locka ungrävar i augusti genom att härma möss och sorkar. FOTO: KENNETH JOHANSSON

Många jaktformer

Räven är ett klassiskt svensk jaktvilt kring vilken det utvecklats många olika jaktformer. Jakt med drivande hund och vaksytte vid åtel är de vanligaste.

Lockjakt är en nygamal jaktform som blivit populär. När ungrävarna i augusti börjar röra sig i markerna går det med framgång locka dem till sig genom att man härmar det fina, pipande lätet hos sorkar och möss. Vuxna rävar kan lockas med hjälp av lockpipor som till exempel imiterar fåglars och harars ångestläte.

Har man genom spårning kunnat konstatera att en räv ligger inne i sitt gryt kan man komma åt den med hjälp av grythund. Att anlägga ett par lättvittjade konstgryt på sina marker gör det lättare att hålla efter rävarna. Jakt med grythund bedrivs ofta i kombination med drivande hund.

Värmländsk tunnelfälla fångar inte bara räv utan också grävling. FOTO: MADELEINE LEWANDER

Satsa på fångst

Ett bra sätt att kontrollera rävstammen på sin mark är att satsa på fångst. Ingen annan jaktform ger lika bra utdelning som en rätt placerad och välkött rävfälla.

Värmländska tunnelfällan är en av de äldsta och mest beprövade. Den fångar även grävling. Lämpliga fångstplatser är åkerkanter, skogsbryn, åkerholmar eller sjökanter. Tunnelfällan är en stationär fälla som är stor och tung och inget man flyttar runt hur som helst. Det finns andra, mindre fällor, som också kan vara effektiva.

Till skillnad från mård och mink går inte räven in i fällan av nyfikenhet utan fångstekniken bygger på att räven ska kunna hitta mat i och vid fällan. Bra rävmat är fisk eller slaktavfall från jakten. En fälla för levandefångst ska vittjas minst en gång per dygn. Det är aldrig bra om man måste gå intill fällan vid varje vittjningstillfälle eftersom man då lägger spår som kan få räven att fatta misstankar.

Den allmänna jakttiden på räv inleds den 1 augusti och den som fångar räv i viltvårdssyfte bör gillra sin fälla då. Oerfarna ungrävar är lättast att fånga vid den tiden. Så snart fångstsäsongen inletts ska åtelmaterialet bara finnas tillgängligt inne i fällan. Räv fångsten går alltid bäst i början av säsongen. Ju längre ut på vintern man kommer, desto mer försiktiga och svår fångade blir rävarna. I marker med rävskabb är skabbangripna rävar ett vanligt inslag i fångsten. Särskilt när det börjar gå mot vinter och börjar bli kallt.

Fotsnara

I de fyra nordliga länen är det tillåtet att fånga räv med så kallad fotsnara. Fotsnaran används på snötäckt mark och gillras i de rävspår som räven använder vid sina nattliga besök på en åtelplats. För att få använda fotsnara krävs att man genomgått en särskild utbildning.

GRÄVLING

Grävlingen förekommer praktiskt taget överallt utom i fjällen och på Gotland. Under november-mars ligger den i vintervila.

Grävlingen är allätare. Den viktigaste födan är dagmask men under småviltets föryngringsperiod står fågelägg, kycklingar och harungar på menyn. Den är en dokumenterad boplundrare. Den kan också orsaka skada på växande grödor och kan gräva sig in under ekonomibyggnader, uthus och sommarstugor.

Framgångsrik fångst

Under sina nattvandringar är grävlingen ganska svår att komma åt genom vanlig jakt även om jakt med ställande hund kan vara effektivt. Däremot är grävlingen relativt lätt att fånga. Grävlingen är inte lika misstänksam mot fällor och fångstredskap som räven. Den går till och med in i små burfällor.

Grävlingen är inte lika misstänksam mot fällor och fångstredskap som räven. FOTO: BERNT KARLSSON

Så länge grävlingen rör sig i markerna före vintervilan går den att fånga, men bästa fångstperioden är under sensommaren och förhösten. Grävlingfällor kan vara antingen av genomgångstyp med två falluckor i vardera änden och trampgiller på mitten. Eller också betesgillrade med en ingång och täckt gavel. Båda fälltyperna fungerar lika bra. Grävlingen kan också fångas i stora, stationära rävfällor, typ Värmländska tunnelfällan.

Gillar sötsaker

Eftersom grävlingen är allätare finns många alternativ till fisk och slaktavfall från jakten. Grävlingen är förtjust i sötsaker som honung, sirap och frukt. Honungskakor, ägg och torkad fisk är passande beten på förhösten eftersom de inte förstörs så fort. Fångst med betesgillrad fälla ska precis som för räv förberedas genom åtling i syfte att lära grävlingen att hämta mat i fällan. Inåtlingen kan börja ett par veckor före fångsten. Under den perioden ska fällorna stå öppna och säkrade.

Bra fångstplatser för grävling är intill gryten eller grävlingstigarna. Sådana uppstår på platser som grävlingen ofta passerar förbi under näringsök. En genomgångsfälla ska placeras så att grävlingens naturliga passage blir genom fällan. Den kan gärna kombineras med styrhinder som vid minkfångst. En fälla för levandefångst ska vittjas minst en gång per dygn.

MINK

Minken kommer från Nordamerika och vår stam av vildmink härrör från djur som rymt från farmer. I dag förekommer minken i hela landet. Minken är strandzonens jägare och hämtar sin föda både på land och i vattnet. Dess vandringssvågar följer vattendragen.

Minken äter vad den kommer över. Vinterhalvåret domineras födan av fisk. Under resten av året äter minken smågnagare, fåglar, kräftor och groddjur. Minken är en dokumenterad boplundrare och därför ett viltvårdsproblem, särskilt i havsbandet och på skärgårdsöarna.

Minken får numera jagas hela året, men de flesta jägare och fångstmän gör uppehåll i jakt och fångst under perioden maj - juli. Det vill säga under den tid ungarna föds och är beroende av modern.

Fällfångst är den mest effektiva jaktmetoden när det gäller mink. FOTO: OLLE OLSSON/SVENSK JAKT

Ett fångstvilt

Fällfångst är den bästa och mest effektiva jaktmetoden. Under barmarkstiden är det enklast att fånga mink med obetade genomgångsfällor, som används i kombination med styr- och ledhinder. Principen är att hindret ska skära av minkens naturliga vandringssvågar och att fälltunneln ska utgöra den lättaste vägen förbi hindret. Så kallade spångflottar är också bra. En spångflotte skapas av en bräda som spikas eller skruvas fast tvärs över någon typ av flytelement - en flotte. Fällan ställs därefter på brädan och görs fast med hjälp av järntråd eller packremmar.

På vintern lever minken mera stationärt. Då fungerar betade fällor bäst, gärna i kombination med en åtel eller något annat lockmedel som får minken att stanna upp och undersöka fångstplatsen. En bra fångstperiod infaller under vårvintern när hanminkarna kan vandra långa sträckor i sin jakt efter honor. Slagfällor är att föredra. De ska vara av genomgångstyp, alltså med två öppningar, och försedda med tramputlösning. En fälla som fångar mink levande måste vittjas minst två gånger per dygn.

Minkjakt med hund

En effektiv jaktmetod som praktiseras i skärgården är att ta sig ut till kobbar och skär och låta en tränad hund söka reda på minkar. När hunden hittat minkens dagliga skrämställe utgår den ut från sitt gömställe och skjuts när den försöker fly.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

SKOGSMÅRD

Skogsmården har tidigare ansetts knuten till gammal skog. Modern forskning har dock visat att mården kan anpassa sig till många olika slags miljöer, bara det finns mat. Mård finns i så gott som hela Sverige där lämpliga miljöer finns utom på Gotland. Mården har ett ganska brett näringsregister. Den äter ekorrar, harar, fåglar, grodor, smånagare, bär och ägg.

Spårningsjakt och jakt med hund

Mårdjakt kan bedrivas som ren spårningsjakt eller med hjälp av hund. De flesta mårdspår slutar i tät, grov granskog där mården antingen tagit daglega i ett ekorrbo eller, särskilt om det är kallt, krupit in i någon hålighet eller gömt sig i ett stenskravel. En sådan gång är en tränad hund till stor nytta när det gäller att lokalisera mården och hålla reda på den om den i ett obevakat ögonblick skulle fly fältet.

FOTO: ROGER LUNDQVIST

Mården fångas med slagfällor. FOTO: LARS-HENRIK ANDERSSON/SVENSK JAKT

Slagfällor

Mården fångas uteslutande med slagfällor, alltså fällor som dödar det fångade djuret. Anledningen är att mårdfångst vanligen bedrivs långt från bebyggelse och under en årstid då kort dagsljus och stort snödjup omöjliggör daglig vittjning. Fällorna kan vara antingen betesgillrade eller trampgillrade. I en betesgillrad fälla utlöses slagbygeln när mården drar i betet. På en trampgillrad fälla när mården på sin väg mot betet stiger på en trampplatta.

Mården är i likhet med minken ganska lättfångad. Den har regelbundna vanor. När man spårar mård upptäcker man att det finns platser i terrängen som mården gärna passerar förbi. Det kan vara en hålstubbe, ett vindfälle eller ett stenskravel. Det är på sådana mårdväxlar fångstplatserna ska anläggas och fällorna placeras.

Inåtlingen kan starta tidigt, redan i september. Olika slags avfall från jakten grävs ner eller hängs upp i träd på fångstplatsen. Själva betet i fällan kan också bestå av avfall från jakten, men mården är också begiven på frukter, bär och sötsaker. Kluvna äpplen, skalade bananer och färska fikon kan också ge utdelning. Förutom en hängätel kan man också binda upp fågelvingar eller fågelskinn under fällan. Sådant drar till sig mårdens uppmärksamhet.

ILLER

Illern förekommer främst i de sydligaste landskapen. Där det finns gott om småvilt finns det vanligtvis också iller. Såväl kaniner, harungar, fälthöns och fågelagg finns på menyn. Iller fångas på samma sätt som mink. De flesta illrar tas som bifångst i minkfällor. Illern trivs nära människan, till exempel i småbåtshamnar.

KRÅKFÅGLAR

De ur jakt- och viltvårdssynpunkt mest intressanta kråkfåglarna är korp, kråka, skata, nötskrika, kaja och råka. De är alla dokumenterade boplundrare. En forskningsstudie i ett skärgårdsområde visade att över 80 procent av kråkornas näring under kråkungarnas uppväxttid utgjordes av ägg från olika fågelarter. Vintertid lever kråkor i flock, men så snart det våras, ofta redan i februari, bildar de par och revir. Revirtätheten kan vara så stor som ett kråkpar per 25 hektar.

Jakt på kråkfåglar

Jakt på kråkor med hjälp av uvbulvan är en traditionell jaktform som bygger på kråkfåglarnas medfödda aggressivitet mot rovfåglar. Förr i tiden användes ofta en levande berguv för ändamålet. Jakten kan bedrivas under både vårsträck och höststräck. Gömsle och kamouflagekläder är nödvändigt. Inte bara kråkor reagerar på uvbulvanen, även kajor kan lockas in.

Ett alternativ till jakt med uvbulvan är att använda kråkbulvaner. Minst ett tiotal lockfåglar behövs. De ska sättas ut i mörker inför jaktmorgonen, 10-30 meter från gömslets plats. Sätt gärna ett par bulvaner uppe på stänger, stängselstolpar eller liknande. Flygande kråkor på vippor kan också vara bra. Välj plats där kråkorna vill äta för tillfället, eller mellan kända sovplatser och matplatser.

Lockandet är en viktig del av jakten. Viktiga läten är olika kontaktläten vid jakt med kråkbulvaner samt ett ilsket varningsläte vid jakt med uvbulvan.

Kråkfåglar av alla slag kan också jagas på åtel. Nötskrikor kan fällas på sträck vid nyskördade sädesfält eller i anslutning till ekbackar där stora mängder nötskrikor brukar samlas under goda ollonår.

Jakt med uvbulvan är en jaktform som bygger på kråkfåglarnas medfödda aggressivitet mot rovfåglar. Här är det kajor. FOTO: MADELEINE LEWANDER

Norska kråkfällan

Norska kråkfällan är en klassiker inom svensk viltvård. Genom inmatning vänjes kråkorna hoppa ner och äta i fällan. När det är dags för fångst läggs en fångstram i form av en stege över ingångsöppningen. Kråkorna kan då ta sig in i fällan mellan stegpinnarna men är oförmögna att flyga ut igen. Fällan ska stå öppet men störningsfritt. Lämpliga fångstplatser kan vara åkerholmar eller sjökanter. Lämpligt åtelmateriale är fiskrens och slaktavfall från jakten. Kråkorna tycker också om bröd och kärnfoder. Under inmatningsperioden ska det alltid finnas mat i fällan.

FOTO: POUL-ERIK JENSEN

Små burfällor

Ett annat sätt att fånga kråkor, och även skator, är att använda små burfällor med en levande skata eller kråka som lockfågel. Både skator och kråkor är starkt revirhävande före och under häckningsäsongen. De uppfattar lockfågeln i fällan som en inkräktare och fångas när de försöker köra bort denna. Genom att flytta runt fällan mellan kråk- och skatreviren kan man fånga bort parkråkor och parskator innan de hinner påbörja häckningen.

FOTO: BERNT KARLSSON

De små burfällor som används är av snarlik konstruktion. De har två fångstrum, ett på vardera sidan om lockfågelrummet. Fångstluckorna utlöses med balansgiller. Fällorna behöver inte placeras öppet. Kråkor och skator har ändå inga svårigheter att upptäcka lockfågeln.

Det största problemet brukar vara att fånga första kråkan eller skatan, alltså den som sedan ska vara lockfågel. Den måste fångas med hjälp av bete. Krossade ägg, hundmat och fiskrens är bra mat för kråkor och skator. I brist på en levande lockfågel fungerar även en uppstoppad kråka eller skata i lockfågelrummet, men en levande lockfågel är förstås bäst.

Som betesfällor utan lockfågel fungerar de små kråkfällorna också utmärkt för fångst av nötskrikor. Bästa fångsttiden för nötskrikor är när det börjar vintra till och den naturliga födan börjar tryta i markerna. Vanliga talgbollar brukar fungera bra som bete.

VILTVÅRD FÖR ETT RIKARE LANDSKAP

Viltvårdsserien ”Viltvård för ett rikare landskap” togs fram 2008-2010. Efter ett beslut på förbundsstämman 2022 har serien uppdaterats 2024 och två nya delar har kommit till. Projektgruppen, som utöver författarna arbetat med uppdateringen, är Lars Persson, Anders Åkerman, Bernt Karlsson, Niklas Lundberg, Michael Andersson, Elias Turesson och Fredrik Jönsson. Mer information om viltvård hittar du på jagareforbundet.se/viltvard. Där finns fler praktiska tips och där kan du också ladda ner de övriga broschyrerna.

Viltvård för ett rikare landskap
av Fredrik Widemo

Stödutfodring av vilt
av Poul-Erik Jensen

Viltvård för fältvilt
av Poul-Erik Jensen

Uppfödning och utsättning
av Poul-Erik Jensen

Viltvård i odlingslandskapet
av Poul-Erik Jensen

Predatorkontroll – jakt och fångst
av Bernt Karlsson

Viltvård för klövvilt
av Roger Bergström och Göran Bergqvist

Återskapa och vårda våtmarker
av Hans von Essen

Viltvård i skogen
av Roger Bergström och Göran Bergqvist

Viltvård för alla
av Bernt Karlsson och Malou Kjellsson

© Svenska Jägareförbundet 2024
Foto omslag: Kenneth Johansson
och Elias Turesson.

Svenska Jägareförbundet